

Ook de invloed van de mijnbouw op natuurvolkoren komt in het programma aan de orde. In een Indiaans-Peruaans lied roepen basgitaar en trom de dreiging op die uitgaat van de ondergrondse duisternis. De angst van de Indianen voor Pacha Mama (Moeder Aarde) was nauwelijks minder groot dan voor de geweren van de mijneigenaren.

Een algemeen verschijnsel in mijngebieden is de toevloed van gastarbeiders, zowel uit het eigen land als uit verder weg gelegen streken. In België waren de eerste gastarbeiders de Vlamingen die naar Wallonië trokken. Tussen de twee wereldoorlogen volgden de Polen en vanaf 1946 de Italianen. In dat jaar sloten de Belgische en Italiaanse regering een verdrag waardoor 50 000 Italiaanse mijnwerkers werk konden vinden in de Waalse en Limburgse mijnen. Het culturele leven is er nog altijd door beïnvloed, zie bijvoorbeeld Adamo en Scifo. In dit programma is de invloed terug te vinden in een Franstalige versie van een Poolse Mazurka en een melancholiek lied van een Italiaanse mijnwerker die het koude regenland bezingt.

De alledaagse sociale verhoudingen en de werkomstandigheden komen in verschillende liederen aan de orde, bijvoorbeeld in 'Wir graben unsre Gräber' van Gmeiner, op muziek van Eissler, en in het gedicht 'Kohlen-gräber' van de Duitse mijnwerkdichter Heinrich Kämpchen.

Hoewel de verbindende teksten hoofdzakelijk ingaan op de mijngeschiedenis van de Belgische Kempen en de liederen afkomstig zijn uit mijngebieden, is het programma afwisselend en boeiend genoeg om ook buiten deze streken aan te kunnen slaan. In Nederland zijn de optredens tot nu toe voor een vrij beperkt publiek gebleven.

Wie een optreden van 'Het Zwarte Goud' wil bijwonen, heeft daartoe nog maar enkele keren de gelegenheid. Ter afsluiting van het congres 'Mens & Arbeid' zal de groep op 29 september 's middags om 16.30 uur een aangepast concert geven in het Haagse Congresgebouw. Dit concert is georganiseerd door het maandblad voor Arbeidsomstandigheden. Later dit jaar staan optredens te wachten in Meppel (13 oktober) en Leiden (27 oktober). Op 16 maart 1989 concerteert de band in Breda.

J.P. Klaver

Hygiëne voorop in voorlichtingscampagne Aids en Werk

De schrik heeft er hier, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Verenigde Staten, nooit echt in gezeten. We zijn nu eenmaal geen volk dat denkt 'Aids van de deurknop te krijgen', aldus Bart Eijrond, sinds kort hoofd van het Bureau van de Nationale Commissie Aids-Bestrijding.

Maar dat neemt niet weg dat uit het land toch de nodige signalen komen. Over Aids en sex is men reeds geïnformeerd, maar over Aids en werk is nog niet echt veel bekend. Vraag: Moet ik bang zijn voor een seropositive collega?

Woensdagavond 13 april jongstleden. Rond de klok van acht uur verschijnt een oudere heer met een folder in de hand op de beeldbuis. Op vertrouwelijke toon begint hij te vertellen over Aids en werk en over de inhoud van de folder. 'Ik heb de folder gelezen. Moet u ook eens doen.' Einde.

Je vraagt je af of een campagne, opgezet door de Ministeries van WVC en SZW en de NCAB, in samenwerking met de Rijks Voorlichtingsdienst, nog rustiger van start kan gaan. De oudere, flink grijzende heer was niet voor niets van stal gehaald voor het Postbus 51-spotje. Bij navraag bleek het Aart Gisolf te zijn, de dokter uit het TV-programma 'Artse-nij', dat enige jaren geleden regelmatig werd uitgezonden. Volgens de makers van het spotje heeft Gisolf dat vertrouwde uiterlijk dat mensen bij een dokter zoeken, en weet hij op een goede, heldere manier te vertellen wat het probleem is. Het probleem is al ingewikkeld genoeg, waarom zou je dan een of ander druk type met een omslachtig verhaal voor de camera zetten?

Ruim drie jaar geleden kwamen uit de gezondheidszorg de eerste vragen over Aids en werk. Niet veel later volgden ook vragen van mensen werkzaam in de sector openbare orde (politie, brandweer, douane, gevangenisbewaarders, etc.). Reden voor de Rijks Bedrijfsgezondheids- en Bedrijfsveiligheidsdienst (RBB) om samen met de Nationale Commissie Aids-Bestrijding (NCAB) een video en voorlichtingsbrochure speciaal voor deze groep uit te geven, onder de titel: 'Je bent toch niet bang voor 'n beetje bloed?' Ondertussen gingen ook steeds meer werknemers buiten

genoemde sectoren zich afvragen, of zij via het werk besmet konden raken met het Aids virus. Voor de overheid reden om na de 'Vrij Veilig'-campagne van start te gaan met een algemene campagne over Aids en werk.

Begin dit jaar liet de NCAB de 36 Aidsplatforms in het land weten dat een dergelijke grote campagne op stapel stond. Echter, voor de start wilde de Commissie wel weten hoe de situatie er landelijk voorstond, 'want Aids in Meppel is toch iets anders dan Aids in Amsterdam,' zegt Eijrond. 'Tot onze verrassing bleek dat een groot aantal mensen al voorge-licht was over Aids en de beroeps-situatie, met name in de sectoren veiligheid, intramurale gezondheidszorg en openbare orde. In totaal bleken de Aidsplatforms rond de duizend bijeenkomsten georganiseerd te hebben en toen moest de campagne nog beginnen!'

Tijdens de campagne bleef de NCAB, vanuit de gedachte dat een Aids-campagne altijd vragen blijft oproepen, samen met diverse instanties bijeenkomsten organiseren.

Frank Cobelens, beleidsmedewerker van de NCAB: 'Voor werkgevers was een voorlichtingsdag georganiseerd, maar dat bleek geen succes. Dat lag aan het feit dat werkgevers in de gezondheidszorg al goed geïnformeerd waren over hygiëne, en dat het onderwerp bij werkgevers buiten de gezondheidszorg niet zo leeft. Waarschijnlijk heeft het middenkader meer interesse voor Aids en werk. Kort daarna hield het Studiecentrum Arbeid en Bedrijf een bijeenkomst over de zaken rondom Aids. Het ging hier om verzekeringen, arbeidsrechtelijke aspecten en dergelijke zaken. Die zaal was 'uitverkocht'. En ook de dag georganiseerd voor personeels-functionarissen is druk bezocht. Verder was de opkomst tijdens de acht regiodagen wisselvallig. De vakbonden waren niet altijd vertegenwoordigd, maar daar staat tegenover dat de intermediairs, de ►

bedrijfsartsen en personeelsfunctionarissen, de bijeenkomsten in grote getalen hebben bezocht.'

Handschoenen

In de campagne Aids en Werk stond een ding voorop: de mensen duidelijk maken dat Aids niet zo maar is op te lopen. Niemand kan Aids krijgen door handen geven, door uit hetzelfde glas te drinken, door hetzelfde toilet te gebruiken of door aangehoest te worden. Niemand kan besmet raken door de alledaagse omgang met mensen met Aids of seropositieve mensen. Niet in de trein, niet op straat, niet thuis en niet op het werk. Besmetting kan wel optreden via bloed-bloed-contact, staat in de folder Aids en Werk te lezen. Maar, zo staat er verder, in de gewone, dagelijkse omgang speelt het eigenlijk nauwelijks een rol. Toch zijn er mensen die een klein risico lopen. Dat zijn de mensen die regelmatig met bloed van anderen in aanraking komen: verpleegsters, chirurgen, tandartsen, de politie, de wegenwacht, ambulancemedici, de brandweer.

Eijrond: 'Deze mensen wordt aangeraden hygiënische maatregelen te nemen, zonder aanzien des persoons. We praten dan bijvoorbeeld over het dragen van handschoenen. De voorspelbaarheid van het in contact komen met bloed en de frequentie waarmee dat optreedt, maken dat noodzakelijk. We raden dus niet iedereen aan maatregelen van die strekking te nemen. Iemand die vaak in de auto zit en misschien twee maal in z'n leven moet helpen bij een ongeluk, hoeft echt geen handschoenen in de auto te hebben, zoals dat in West-Duitsland het geval is. En EHBO'ers die op het werk worden ingeschakeld bij het beademen van een collega, hoeven geen tussenstukjes te gebruiken. Het infectierisico is namelijk buitengewoon laag bij beademing. Plus dat beademing met een tussenstukje de zaak er technisch alleen maar moeilijker op maakt.'

In de folder Aids en Werk wordt vrijwel iedereen, op de genoemde uitzonderingen na, dan ook geadviseerd bij een ongeval te hulp te schieten, zonder allerlei beschermende maatregelen te nemen. Ongeacht of het nu gaat om een collega die zich verwondt op de werkplaats, of om een klant die zich in de winkel snijdt aan een kapotte fles.

Cobelens: 'In zulke gevallen biedt alledaagse hygiëne voldoende bescherming. Goed de handen wassen, wondjes afgedekt houden: eigenlijk de bekende oudhollandse properheid.' Voorlichting geven over Aids op de werkplek houdt volgens Eijrond niet

in dat er geen emotionele reacties loskomen, als een collega met het virus besmet blijkt. De reactie zal alleen minder fel zijn dan wanneer voorlichting achterwege is gebleven. Eijrond: 'Als je de moeilijke punten over Aids en Werk met de bedrijfsarts en de personeelsfunctionaris bespreekt, dan wordt het voor hen gemakkelijker de acute panieksituatie te lokaliseren. Zij zijn de aangewezen personen om de paniek op te lossen, maar dan moeten ze wel de juiste middelen in handen hebben.'

Cobelens: 'Als er paniek uitbreekt en dat leidt tot isolatie van die collega,

zijn daar bovenop gesprongen, echter zonder de afloop te vermelden. Eijrond en Cobelens zijn betrokken geweest bij het vervolg van beide gevallen en weten dat door ingrijpen van bedrijfsartsen en management alles redelijk goed is afgelopen.

In Nederland zijn twee situaties bekend van mensen die ontslag hebben genomen, omdat een collega besmet was met het Aidsvirus.

'Ik weet dat in de gezinszorg hier en daar problemen zijn geweest,' zegt Cobelens. 'Het werken bij een Aids-patiënt thuis heeft een aantal keren tot werkweigering geleid. Bij navraag

Eijrond (l) en Cobelens: Mensen duidelijk maken dat Aids niet zo maar is op te lopen.

Foto: Dré de Man

dan is er maar één ding dat je kan doen: de hele club bij elkaar nemen en gaan praten. Proberen boven tafel te krijgen waarop die angst gebaseerd is. Is het angst om besmet te raken met het virus, of is het angst voor de manier van gedrag van de collega waar een taboe om rust? Bijvoorbeeld omdat hij homoseksueel is. Dat aspect zit er ook aan vast.'

Eijrond: 'Daar hebben we ons in deze campagne niet op gericht. Het is zo moeilijk om te zeggen: u moet uw mening over homosexualiteit veranderen.'

Angst

In Nederland is het een paar keer voorgekomen dat mensen de wacht werd aangezegd, omdat zij besmet bleken met het Aidsvirus. De media

blijkt dan dat het niet de persoon zelf is die weigert, maar dat het thuisfront tegenwerkt. Het wordt allemaal niet zo scherp gesteld van: "Als jij daar gaat werken, kom je er hier niet meer in," maar enige tegenwerking van betekenis is er wel. In ziekenhuizen zijn voor zover ik weet bijna geen problemen geweest.'

Eijrond: 'Daar hebben in de periferie wel emotionele problemen gelegen. Werknemers vroegen zich af of ze eigenlijk wel verplicht zijn om mensen met een bepaalde levensstijl te verzorgen. Maar er spelen ook heel andere dingen. In een ziekenhuis in het oosten van het land had de medische staf het verzorgend personeel niet op de hoogte gebracht, dat een patiënt besmet was met Aids. Toen zij daar achter kwamen, waren ze

buitengewoon gepikeerd. Volgens mij is het maar de vraag, of het verplegend personeel op de hoogte gebracht moet worden dat zij een Aids-patiënt verzorgen. Kans op besmetting is er nauwelijks. Als zij de hygiënische voorzorgsmaatregelen die ze vanaf de eerste dag van hun opleiding bijgebracht krijgen, goed hante- ren, is er niets aan de hand. Er be- staan trouwens al veel langer richtlijnen om bloed-bloedcontact te voorkomen, vanwege hepatitis B. Het virus dat hepatitis B (besmettelijke geelzucht) veroorzaakt, wordt net als het Aids-virus via sex en bloed over- gedragen. Het is bij bloed-bloed- contact echter tientallen malen be- smettelijker dan het Aids-virus. Je mag er dus van uitgaan, dat maat- regelen die de overdracht van het hepatitis B-virus voorkomen, zeker voldoende bescherming zullen bieden tegen het Aidsvirus. Nu is men in de loop der jaren met die maatregelen tegen hepatitis B vaak wat minder secuur geworden. Door Aids worden we weer geconfronteerd met de nood- zaak om voorzichtig met bloed om te gaan. De oude richtlijnen worden weer opgepoetst en aangescherpt. In feite is er dus niet zo veel nieuws.' 'Tijdens de campagne viel het mij op dat de gezondheidszorg toch niet optimaal op de hoogte was van het besmettingsrisico. Pas na het lezen van de algemene folder zei men het allemaal pas echt te begrijpen,' ver- telt Cobelens. 'Eigenlijk hadden we ons in de campagne niet al te zeer op deze groep gericht, gezien de kennis van hygiëne en de opleiding.'

De campagne Aids en Werk heeft niet de totale beroepsbevolking van Nederland bereikt. Wat wel is gelukt, is dat een heel groot deel van werkend Nederland duidelijk is ge- maakt, dat zij geen angst hoeft te hebben op het werk door het Aidsvi- rus besmet te raken. Over de gehele wereld zijn slechts vijftien mensen geregistreerd die Aids via het werk hebben opgelopen. Een van die men- sen is een Nederlandse tropenarts, die zonder handschoenen (Cobelens: 'Die waren er domweg niet.') hielp bij bevallingen. Reden voor angst is er volgens de NCAB dan ook echt niet. 'Maar als iemand bang is, mag je dat niet bagatelliseren,' vindt Eijrond. 'Als mensen bang zijn besmet te raken, dan moet je niet zeggen dat ze dat niet moeten zijn. We moeten reëel op het probleem ingaan en dan moeten die mensen zelf maar be- sluiten, of hun angst terecht is of niet.'

Monique van Blijswijk

Europese richtlijnen remmen een Nederlands asbestverbod

De Europese eenwording is niet direct een gunstige ontwikkeling voor de bescher- ming van het milieu of van de gezondheid van de werknemers.

Tot die conclusie moeten bezoekers van de studiedag die het NIA op 15 juni 1988 organiseerde wel gekomen zijn. De vraag hoe in Nederland het gebruik van asbest in rem- en frictie- materialen zo snel mogelijk verboden kan worden, stond centraal op deze dag. De knelpunten voor zo'n verbod blijken vooral door EG-richtlijnen veroorzaakt te worden.

Op de studiedag 'Fricties rond een asbestverbod' belichtten verschillende sprekers achtergronden en problemen van een goede regeling voor het uit- bannen van asbest uit rem- en frictie- materialen. Prof. dr. Lucas Reijnders (Universiteit van Amsterdam/Stich- ting Natuur en Milieu) ging nader in op de risico's van asbest dat uit de nationale heilige koe in de lucht terechtkomt. De helft van alle as- bestvezels in de lucht komt vrij in garages en onder het rijden. Dat is dan nog volgens de meest optimisti- sche schatting, waarin het asbest- gehalte in remschoenenstof op 0,25% wordt geschat. Pessimistische schat- tingen komen op een gehalte van 30% asbest.

De gezondheidseffecten hiervan zijn niet precies bekend. Het ontbreekt aan gegevens omtrent de hoogte van de blootstelling. Met name bij werk- zaamheden waarbij vrije vezels in de lucht komen, kan die blootstelling hoog zijn. Gemiddelde gehalten rond plaatsen waar remmen worden onder- houden liggen veelal in de orde van honderdduizenden vezels per m³. In de buitenlucht zijn die concentraties veel lager, maar in tunnels of langs snelwegen worden concentraties van enkele tienduizenden vezels per m³ gevonden. Op het platteland ligt de concentratie in de orde van honder- den vezels per m³. Uit onderzoek blijkt, dat garagewerkers een ver- hoogd risico lopen op asbestziektes. De kans op longkanker zou één op de duizend bedragen, de kans op meso- thelioom (borstvlieskanker) één op de tienduizend. Bij dergelijke schattin- gen moet bovendien rekening worden

gehouden met gecombineerde effecten van asbest met olienevels en roet- deeltjes.

Ook het risico van asbest voor de volksgezondheid is moeilijk te schat- ten. De schattingen voor het kanker- risico variëren van één op een miljoen (platteland) tot één op de tienduiz- end (pessimistische schatting voor stadsbewoners).

Vanwege de ernst van de effecten geldt asbest als één van de meest problematische gevaarlijke stoffen voor de mens. Ook aan vervangende stoffen kleven risico's, maar zij ver- oorzaken in ieder geval geen meso- thelioom. Ook is het risico van long- kanker door 'man made mineral fibers' veel geringer, aldus Reijnders. De tweede spreker, dr. Ton Spee (Directoraat-Generaal van de Ar- beid), ging in op de verplichtingen die gelden bij het werken met asbest of asbesthoudende materialen. Het herziene Asbestbesluit Arbeidsom- standighedenwet zal waarschijnlijk nog dit jaar van kracht worden. De grenswaarde voor witte asbest in het nieuwe besluit bedraagt 1 vezel per cm³ (was 2). Voor blauwe asbest blijft het verbod normaal van kracht. Naast een lagere grenswaarde, die niet overschreden mag worden, wordt er in het Asbestbesluit een actieni- veau geïntroduceerd van 0,25 vezels per cm³. Als dit overschreden wordt moeten er aanvullende voorzieningen worden getroffen.

Spee schetste de algemene maat- regelen en ging uitvoerig in op de consequenties voor garagebedrijven. Een belangrijke verplichting is dat altijd moet worden beoordeeld of en in welke mate het actieniveau wordt overschreden. Een tweede verplich- ting is om de asbestconcentratie in de lucht zo laag mogelijk te houden. Indien dan nog het actieniveau wordt overschreden gelden extra voor- schriften. De werkzaamheden moeten gemeld worden en er moeten bloot- stellingsmetingen worden uitgevoerd. ►